

оптимальних податкових платежів дає змогу створити найефективнішу податкову політику. Планування податкових платежів визначає строк, на який розробляється оптимальний варіант податкових платежів.

Дуже актуальним для малого та середнього бізнесу є те, що оптимізація податкових платежів передбачає вибір таких податкових систем та податкових платежів, які б задовольняли підприємство з погляду отримання доходів, які необхідні йому для розширення виробництва, зацікавленості працівників у результатах своєї праці, давали б можливість зменшити втрати від ризику господарської діяльності.

1. Вовк Т., Водянніков О., Коноваленко І. *Податкові аспекти права СОТ та acquis ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні.* – Харків: Консул, 2004. – 960 с. 2. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. *Система оподаткування та податкова політика: Навч. посібник / Під заг. ред. В.Б. Захожася та Я.В. Литвиненка.* – К.: Центр навчальної літератури; 2006. – 468 с. 3. Литвиненко Я.В. *Податкова політика : Навч. посібник.* – К.: МАУП, 2003. – 224 с. 4. Олійник О.В., Філон І.В. *Податкова система: Навч. посібник.* – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с. 5. *Основи економічної теорії: політ економічний аспект: Підручник / Відп. ред. Г.Н. Климко.* – 5-те вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с. 6. Сердюк В.М. *Податковий облік: Навч. посібник.* – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 312 с. 7. Самуельсон П., Нордхаус Е., Вільям Д. *Економіка : Пер. с англ.: 16-е изд.: – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2001. – 688 с.* 8. Ткаченко Н.М., Горова Т.М., Ільєнко Н.О. *Податкова система країн світу та України. Облік та звітність: Навч.-метод. посібник / Під заг. ред. Н.М. Ткаченко.* – К.: Алеута, 2004. – с. 554.

УДК 65.015.3 + 330.133

Р.К. Шурпенкова, І.І. Демко
Львівський банківський інститут НБУ,
кафедра обліку і аудиту

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ

© Шурпенкова Р.К., Демко І.І., 2007

Уточнено поняття оцінки вартості майна. Обґрунтовано необхідність аналізу вартості об’єктів бізнесу за допомогою застосування сучасних методів оцінки вартості майна. Наведено класифікацію різних типів завдань, поставлених перед суб’єктами оцінки вартості бізнесу. Розглянуто основні види оцінки вартості майна

In clauses is a specified concept of estimation of cost of property. The necessity of realization of analysis of cost of objects of business is proved by application of modern methods of estimation of cost of property. The classification of different types of tasks put before the subjects of estimation of cost of business is given. The basic kinds of estimation of cost of property are considered.

Постановка проблем. У світовій практиці відомо безліч підходів до оцінки вартості підприємств, їхніх активів, бізнесу загалом. Разом з тим, питанням оцінки основного показника стану підприємства поки що приділяється недостатня увага. Тут особливо треба сказати про те, що під час оціночних робіт на українських підприємствах багато з відомих підходів або взагалі не використовуються, або використовуються зрідка, внаслідок чого на практиці не завжди забезпечується всестороння, повна і об’єктивна оцінка.

На українських підприємствах накопичений деякий позитивний досвід у ринковій оцінці нерухомості, визначенні витрат на інвестиції. Разом з тим, ставлення до питань оцінки вартості бізнесу продовжує залишатися неадекватним новим вимогам сучасної економіки.

У планово-регламентованій економіці оцінювання вартості як підприємства, так і бізнесу, було непотрібним, оскільки вони повністю належали державі, а тому лише на початку 90-х років у вітчизняній практиці у зв'язку з переходом до ринкових методів господарювання, необхідністю оцінки вартості об'єктів державної власності, що приватизуються, реалізації заходів щодо ліквідації збиткових підприємств, почали застосовувати сучасні методи оцінки вартості майна для вирішення вказаних завдань.

У світовій практиці теорії оцінки вартості підприємств та їхніх активів мають багатовікову історію. Зокрема, правила експертної оцінки підприємств за продажною ринковою вартістю були розроблені відомим німецьким ученим – математиком Г. Лейбніцем ще в XVIII столітті. Перші згадки про оцінку як метод бухгалтерського обліку і рекомендації щодо його використання в обліку у продажних цінах і за собівартістю з'явилися ще раніше – у XVI столітті в працях основоположників бухгалтерського обліку Л.Пачолі та А. ді Піетро. Традиції, що склалися за кордоном, і основні підходи, не тільки підсумування витрат за конкретним майновим об'єктом в грошовому вираженні, але і безліч інших методів, цілком можуть бути застосовані для оцінки підприємства в Україні нині.

Іноді серед фахівців виникає думка про те, що професійна оцінка не є самостійною галуззю наукових знань, оскільки для її здійснення використовують різні методи, сформовані іншими науками: облікові оцінки – запозичені з бухгалтерського обліку, фінансові – теорії фінансів, ринкові – з макроекономіки тощо. Можливо, з цим і можна було б погодитися, але річ у тому, що саме завдяки цьому напряду наукових знань були узагальнені різні методи оцінки, вживані в математиці, природничих, економічних науках, і вироблені практичні рекомендації щодо їхнього застосування.

Актуальність цього дослідження в тому, що цей етап становлення ринкових відносин в Україні потребує розроблення змісту, методології та методики аналізу оцінки вартості бізнесу підприємства з урахуванням особливостей перехідного періоду, міжнародного досвіду та мінливих умов державного регулювання.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній вітчизняній літературі з питань оцінки майна та і у визначеннях методів її проведення відзначається деякий дуалізм. Наприклад, В. Грігорев і І. Островкін вважають: “Оцінка це ... процес визначення вартості об'єкту” [1, с. 9]. Українське ж слово “оцінка” має на увазі визначення ціни об'єкта, а не вартості, оскільки “ціна” і “вартість” – поняття, що не є адекватними одне одному. “Ціна” – показує, що може одержати власник у момент реалізації об'єкта, а “вартість” – проявляє витрати, пов'язані з об'єктом і зроблені власником на певний момент часу.

Як правило, в літературі з питань оцінки використовується вельми вузький підхід до класифікації методів оцінки майна, наприклад С. Хадсон-Уїлсон торкається лише трьох груп методів: методи відшкодування витрат; методи ринкової і порівняльної вартості; методи оцінки майбутнього доходу [2, с. 127].

У спеціальній літературі можна зустріти і більш розгорнуті і повніші класифікації. Наприклад, в своїй роботі В. Грігорев і І. Островкін пропонують здійснювати оцінку з використанням трьох груп методів: майнового, прибуткового і порівняльного [1, с. 31–36]. Своєю чергою, майновий підхід охоплює: метод накопичення активів; метод скоректованої балансової вартості (чистих активів, залишкової вартості); метод вартості заміщення; метод ліквідаційної вартості. Прибутковий принцип включає: метод капіталізації доходів; метод дисконтування грошових потоків. Нарешті, порівняльний підхід використовує: метод ринку капіталу; метод операцій (порівняльний аналіз продажів); метод галузевих коефіцієнтів. Разом з тим, ця класифікація не охоплює всього різноманіття форм і методів виконання оцінки.

Теоретичні дослідження і узагальнення практики робіт щодо оцінки майна дає підставу класифікувати методи оцінки з ширших позицій стосовно:

- часу її здійснення;
- споживачів оціненої інформації;
- функціонування капіталу.

Разом з тим, з урахуванням вищенаведеної схеми і враховуючи все різноманіття інших видів, що трапляються в науковій літературі, і методів оцінки, є достатні підстави вважати, що всі вони зародилися і розвивалися на базі трьох основних видів оцінки: облікових (бухгалтерських); фінансових (бюджетних) і ринкових (маркетингових) методів.

Важливо мати на увазі, що ринкова вартість є величиною суб'єктивною, оскільки ґрунтується на точці зору оцінювача – експерта, і відображає суму, яку можна одержати на ринку у разі реалізації об'єкта. Тому необхідно враховувати не тільки суб'єктивні ринкові переваги, але і об'єктивні можливості ринку, пов'язані з купівельною спроможністю потенційних покупців, а фактичною вартістю підприємства на конкретний момент часу необхідно вважати поточну продажну ціну, що сформувалася згідно з ринковою кон'юнктурою. Існуючі майнові визначення вартості активів підприємства спираються на бухгалтерський баланс підприємства як надійну інформаційну базу, яка є достовірнішим джерелом порівняно з джерелами інформації, використовуваними у фінансових і ринкових методах оцінки. Разом з цим, останнім часом почали застосовувати й інший підхід – теорію балансових оцінок, де наявний поділ, як вважають В. Ковальов і В. Патров, на: теорію балансових оцінок (за собівартістю); теорію суб'єктивних оцінок (довільність оцінки залежно від умов, визначуваних суб'єктом) і теорію книжкових оцінок [3, с. 35]. Незважаючи на різноманіття методів оцінки, облікові методи визначення вартості за витратами найточніші у визначенні історичної вартості об'єкта, оскільки як базу для оцінки використовують фактичні витрати.

Мабуть, саме ці методи можна вважати найприйнятнішими у використанні для оцінки вартості джерел капіталу, оскільки вони обмежені жорсткими рамками: по-перше – це часовий аспект і по-друге – споживачі оціночної інформації (підприємства і фіскальні органи), що пред'являється до оцінки, вироблюваної з використанням облікових методів, – це, перш за все, точність.

У наведеному вище контексті можна відзначити, що підхід французької школи управління фінансами підприємства, при якому обчислюють три основні види вартості активів підприємства: ринкової, поточної і дійсної. Ринкова вартість визначається як добуток поточного біржового котирування акцій підприємства на кількість акцій в статутному фонді. Поточна (математична) вартість визначається як різниця суми активів підприємства і суми його боргових зобов'язань, тобто як чисті активи або власний капітал. Дійсну вартість розраховують капіталізацією передбачуваних доходів, враховують і минуле значення капіталу, що відповідає нормальному функціонуванню підприємства, і відношення показника курсу акцій до прибутку [4, с. 23–24].

Кожний з підходів, вживаних в сучасній теорії оцінки, має як деякі переваги, так і певні недоліки. В зв'язку з цим треба констатувати, що в сучасній теорії оцінок переважають групування методів оцінки з формальними ознаками, але недостатня увага приділяється методам оцінки за тимчасовою ознакою, яка є важливим критерієм визначення змін вартості і ціни об'єкта, що перебуває в процесі перенесення вартості на товар, тобто функціонуючого капіталу.

Цілі статті. Обґрунтувати необхідність аналізу вартості об'єктів бізнесу застосуванням сучасних методів оцінки вартості майна. Дослідити методіку аналізу оцінки бізнесу і розробити уніфікований метод оцінки ефективності діяльності підприємства з погляду управління ним.

Основний матеріал. Оскільки в Україні оцінка бізнесу тільки починає розвиватися, то цілком закономірною є відсутність консенсусу у використанні термінології. Як показує практика, основні розбіжності та відсутність взаєморозуміння опонентів при обговоренні оцінки бізнесу викликає найрізноманітніше трактування використовуваних термінів. У такій ситуації існує єдино можливий шлях для знаходження спільної мови – використання деяких стандартних термінів.

Використання іноземного накопиченого досвіду в оцінці бізнесу дасть змогу скоротити часові витрати та допоможе спілкуватися однією мовою із західними колегами. Найбільший методичний

інтерес, при розгляді оцінки бізнесу, становлять стандарти BSV Американського товариства оцінювачів, які стали концентрацією американського досвіду з цього питання. Ось основні визначення:

- Оцінка (appraisal, valuation) – акт або процес визначення вартості.
- Оцінка бізнесу (business valuation) – акт або процес підготовки висновку чи визначення вартості підприємства або частки акціонерів в його капіталі.
- Оцінювач бізнесу (business appraiser) – особа, яка завдяки здобутій освіті та спеціальній підготовці, а також накопиченому досвіду є фахівцем, який є уповноваженим здійснювати оцінку підприємства чи/або його нематеріальних активів.
- Оцінена вартість (appraised value) – вартість згідно з визначенням оцінювача.
- Вартість діючого підприємства (going concern value) – вартість функціонуючого підприємства або частки акціонерів в його капіталі.
- Балансова вартість (book value) – різниця між загальною вартістю активів (з урахуванням зношення, використаних ресурсів і амортизації) і загальною сумою зобов'язань, відповідно до даних балансу. Є синонімом чистої балансової вартості (net book value), чистої вартості (net worth) і акціонерного капіталу (shareholder's equity).
- Обґрунтована ринкова вартість (fair market value) – ціна, за якою здійснюється акт купівлі – продажу, коли обидві сторони зацікавлені в операції, діють не з примусу і володіють достатньо повною інформацією про умови операції і вважають їх справедливими.
- Гудвіл, “добре ім'я” фірми (goodwill) – нематеріальні активи компанії, які складаються з престижу підприємства, його ділової репутації, взаємовідносин з клієнтурою, місцезнаходження, номенклатури продукції, яка виготовляється тощо. Ці чинники окремо не виділяються та/або не оцінюються в звітності підприємства, але слугують реальним джерелом прибутку.
- Підхід до оцінки вартості (appraisal approach) – загальний спосіб визначення вартості, у межах якого використовується один або більше методів оцінки.
- Метод оцінки вартості (appraisal method) – спосіб визначення вартості, який змінюється залежно від підходу до оцінки вартості.
- Процедура вартості (appraisal procedure) – операції, способи і технічні прийоми при виконанні етапів методу оцінки вартості.

“Метод оцінки повинен визначатися причинами її проведення” [5, с. 78].

Під час оцінки вартості бізнесу головною дійовою особою готового бізнесу є суб'єкт оцінки. Знання класифікації суб'єктів оцінки дасть можливість встановити склад потенційних цілей, які вони можуть ставити перед собою. Знання ж мети (цілей) суб'єкта оцінки дасть змогу визначитися з складом методів, за допомогою яких доцільно здійснювати оцінку вартості бізнесу.

Як головного суб'єкта оцінки треба розглядати не просто людину або організацію, що виконують роботи з визначення оцінки вартості підприємства, а того суб'єкта, заради інтересів якого робиться ця оцінка.

Суб'єкт оцінки може бути визначений як юридична або фізична особа, інтереси якої віддзеркалені у встановлюваній мірі цінності підприємства.

Інтереси зазвичай вповні відповідають основним цілям, до яких прагне ця особа. Так, наприклад, власник, якому належить підприємство, прагне отримати максимально високу вигоду; банки до підтримки на високому і стабільному рівні свого фінансового обороту через якомога ретельніше дотримання умов кредитних договорів; саме підприємство до встановлення режиму економічної та екологічної безпеки, виживання, реалізації можливості довготривалої присутності на цільовому ринку.

У межах класифікації основних суб'єктів оцінки бізнесу можна виділити:

- підприємство, що є юридичною особою;
- власників підприємства, які поділяються на:

а) власників, що володіють абсолютним правом власності (включаючи майнову компоненту) і відповідно повною (необмеженою) відповідальністю за борговими зобов'язаннями підприємства;

б) корпоративних власників, що мають тільки зобов'язальні права стосовно підприємства і, як наслідок, що відповідають за його боргами, обмежену їхнім внеском в статутний капітал (наприклад, у вигляді придбаних акцій);

- різних юридичних і фізичних осіб із зовнішнього ринкового оточення, до яких належать:

- а) індивідуальні кредитори і фінансово-кредитні установи;

- б) страхові компанії або агентства;

- в) потенційні інвестори;

- г) фондові біржі;

- д) орендарі;

- держава, представлена різними органами, зокрема:

- а) Міністерством економіки;

- б) Фондом державного майна;

- в) Антимонопольним комітетом;

- г) податковою службою;

- д) судами;

- регіональні утворення, що представлені:

- а) комітетами з управління муніципальним майном;

- б) комітетами із зайнятості населення;

- іноземні юридичні і фізичні особи, міжнародні організації:

- а) іноземні інвестори;

- б) міжнародні кредитні фонди.

За наслідками вартісної оцінки об'єкта кожний з суб'єктів використовує одержану аналітичну інформацію для вирішення окремого завдання.

До об'єктів оцінки вартості бізнесу рекомендується зарахувати:

- окремі матеріальні об'єкти (речі);

- сукупність речей, що становлять майно особи, зокрема майно певного вигляду (рухоме або нерухоме);

- право власності та інші речові права на майно або окремі речі з складу майна;

- права вимоги, борги, а також інші виняткові права;

- права на позначення (фірмову назву, товарні знаки тощо);

- продукція, роботи, послуги, інформація;

- інші об'єкти цивільних прав, щодо яких законодавством встановлена можливість їхньої участі в цивільному обороті.

Кожен з перерахованих суб'єктів на підставі одержаної інформації про ринок нерухомості та власного фінансового стану може визначити і сформулювати актуальне для нього завдання в системі оцінки вартості бізнесу, яку необхідно вирішити з прийнятною для себе вигодою [6, с. 78].

Стосовно перерахованих вище суб'єктів оцінки вартості бізнесу наведемо класифікацію різних типів завдань, поставлених перед ними (див. таблицю).

При визначенні будь-якого типу (назви) оцінки важливим є забезпечення одноманітності початкових даних. Відомості, що фігурують в процедурах оцінки, повинні характеризуватися інформаційною прозорістю для всіх суб'єктів, потенційно зацікавлених у встановленні достовірної оцінки вартості підприємства (бізнесу).

Склад початкової інформації, яка використовується, наприклад, для поточних оцінок, доцільно обмежити переліком показників, що включаються в офіційну звітність підприємства. Додатково можуть долучатися відомості з документованих джерел, таких, як бізнес-план, інвестиційний проект тощо. У разі сумнівів щодо достовірності одержаної інформації доцільна аудиторська перевірка або спеціальна експертиза документів.

**Класифікація типів завдань,
що вирішуються в системі оцінкової діяльності**

Суб'єкт оцінки	Найменування оцінки	Цілі оцінки
Підприємство як юридична особа	Поточна	Забезпечення економічної безпеки, виживання
	Планова	Розробка плану (стратегії) розвитку підприємства
Власник	Базова	Вибір економічного доцільного варіанта розпорядження власністю
	Реструктуризаційна	Складання об'єднувальних або роз'єднувальних балансів
	Комерційна	Обґрунтування ціни купівлі-продажу підприємства або його частини
	Ліквідаційна	Встановлення розміру виручки при впорядкованій ліквідації підприємства
Кредитні установи	Кредитна	Перевірка фінансової дієздатності позичальника
	Заставна	Визначення можливого розміру позики, що видається під заставу
	Страхова	Встановлення розміру страхового внеску
Страхові компанії	Компенсаційна	Визначення суми страхових виплат у разі настання страхового випадку
Фондові біржі	Інформаційна	Розрахунок кон'юнктурних характеристик
	Акціонерна	Перевірка обґрунтованості котирувань цінних паперів
Інвестори	Інвестиційна	Перевірка економічної діяльності інвестиційних вкладень
	Гранична	Визначення максимально допустимої ціни купівлі підприємства для включення його в інвестиційний проект
Державні та муніципальні органи	Приватизаційна	Підготовка підприємства до приватизації (розроблення і реалізація комплексу заходів)
	Фіскальна	Визначення оподаткування бази для нарахування різних видів податків
	Арбітражна	Встановлення обсягів виручених коштів від примусової ліквідації через процедуру банкрутства
	Соціальна	Розробка планів соціального розвитку

У визначенні вартості підприємства принципово важливим є вибір моменту (терміну) оцінки. Рекомендації щодо вибору моменту оцінки залежать від пропонованої форми оцінки. Для отримання разової оцінки через залучення певного колективу експертів-оцінювачів як такий момент (термін) може бути прийнята будь-яка дата, що влаштовує замовника. Для отримання поточних оцінок бажано враховувати можливість одержання інформації, що міститься в періодичній звітності (бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, прогнози обсягів продажів і прибутку). Отримання оцінки вартості підприємства у формі моніторингу рекомендується здійснюватися або з щоквартальною, або з піврічною, або з річною періодичністю.

Висновки. Економіка нашої країни все більше набуває ринкового характеру. Підприємства для оцінки своєї діяльності продовжують застосовувати лише стандартні методики фінансового аналізу, що ґрунтуються на розрахунку різних коефіцієнтів фінансової стійкості, платоспроможності тощо. Багато підприємств вже накопичили цінний “багаж” інформації про свою виробничо-господарську діяльність, проте як користуватися цією інформацією для підготовки стратегічних управлінських рішень, керівники і менеджери підприємства, як правило, не знають.

З цих і багатьох інших причин, сьогодні технології, за допомогою яких підприємство може оцінювати свій поточний стан і виробляти ефективні та результативні стратегії майбутнього розвитку, зазнають значних змін.

У зв'язку з цим гостро постає питання про вибір інструментів оцінки потенціалу підприємства, який дасть змогу оперативно визначати внутрішні можливості та слабкості підпорядкованої господарської одиниці, виявляти приховані резерви для підвищення ефективності її діяльності.

1. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. *Методика финансового анализа*. – М., 1995. 2. Савицкая Г.В. *Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Учеб. пособие*. – Минск, 2002. 3. Герасимчук В.Г. *Развиток предприятия: диагностика, стратегия, эффективность*. – К., 1995. 4. Глинский В.В., Ионин В.Г. *Статистический анализ: Учебн. пособие*. – М., 1998. 5. *Основы экономического и социального прогнозирования: Учеб. для вузов / Д.М. Крук, В.С. Лукин, В.Н. Мосин и др.; Под ред. В.Н. Мосина, Д.М. Крука*. – М., 1985. 6. *Экономическая стратегия фирмы / Под ред. А.Г. Градова*. – СПб., 1999.

УДК 657.47 : 624

К.А. Ягмур

Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М.И. Туган-Барановского,
кафедра бухгалтерського обліку

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

© Ягмур К.А., 2007

Досліджено необхідність виокремлення в організаційній структурі будівельної фірми центрів відповідальності та визначення значення кожного з них під час прийняття управлінських рішень.

The article is devoted to researching the necessity of assigning of the responsibility centres in the organisational structure of a civil engineering firm and determining their role within the process of making managerial decisions.

Постановка проблеми. У сучасній економіці, що ґрунтується на ринкових принципах господарювання, в умовах жорсткої конкуренції на перший план виходять питання підвищення ефективності управління будівельною організацією. Удосконалення управління супроводжується підвищенням вимог до оперативності та достовірності інформації на кожному рівні управління. Підвищенню ефективності роботи будівельної організації та, отже, досягненню стійкої конкурентної переваги сприяє глибоке поняття її організаційної структури, а також впливу виробничих та технологічних особливостей будівельної галузі на формування останньої.

Організація управління об'єднує всі цілі, розподілені між ланками, зв'язок між якими забезпечує координацію дій з їх виконання. Отже, організацію управління можна розглядати як зворотний бік характеристики механізму функціонування (як реалізація структурних зв'язків системи управління). Зв'язок будівельної організації з основними ланками управління – його цілями, функціями, процесом – свідчить про її вагомий вплив на всі напрями роботи фірми. Саме тому необхідно приділяти увагу принципам та методам формування організаційної структури, тенденціям її побудови та оцінюванню її відповідності завданням, які розв'язують.

Варто пам'ятати, що управління – це завжди компроміс між очікуваннями суб'єкта управління, можливостями об'єкта та станом зовнішнього середовища. Своєю чергою, кожний такий компроміс – це результат зіставлення інформації, що характеризує сторони компромісу. Отже, для повноцінного управління необхідний інформаційний обмін між апаратом управління та